

Nr 36.

Ankom till riksdagens kansli den 31 mars 1927 kl. 5 e. m.

*Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till
ändring i grunderna för förvaltningen av vissa kronan till-
höriga vattenfall.*

(2:dra avd.)

I en till riksdagen den 24 februari 1927 avlåten, till jordbruksutskottet hänvisad proposition, nr 184, har Kungl. Maj:t, under åberopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över kommunikationsärenden för samma dag, föreslagit riksdagen besluta, att 2 § i de av riksdagen år 1910 antagna grunder för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall, sådan nämnda paragraf lyder jämlikt riksdagens år 1911 i ämnet fattade beslut, skall erhålla följande ändrade lydelse:

2 §.

Där vattenfall, som förvaltas av vattenfallsstyrelsen, icke tagits i anspråk för kronans räkning, ankomme på Kungl. Maj:t att förordna, huruvida det må av kronan med eller utan utmål av mark upplåtas åt annan till nyttjande. Har förordnande meddelats om upplåtelse till nyttjande av vattenfallslägenhet, som nu sagts, skall lägenheten i enlighet med här nedan stadgade grunder genom styrelsens försorg upplåtas på arrende eller med vattenfallsrätt; dock att, där upplåtelsen avser en tid av sammanlagt högst tjugufem år samt uttagande av, vid vattenfall i Dalälvens vattensystem eller söder därom, högst 300 turbinhästkrafter, eller, vid vattenfall norr om Dalälvens vattensystem, högst 500 turbinhästkrafter, Kungl. Maj:t äger medgiva de undantag från tillämpningen av samma grunder, som med hänsyn till vattenfallslägenhetens beskaffenhet, läge och andra särskilda omständigheter kunna finnas påkallade.

Beträffande utredningen i ärendet i den del, redogörelse icke nedan lämnas, hänvisas till statsrådsprotokollet.

Grunderna för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall innefattas i kungörelsen den 4 juli 1910 (nr 72) med däri genom kungörelse den 22 juni 1911 (nr 68 sid. 11) gjorda ändringar och tillägg. Bestämmelserna avse vattenfall, som stå under vattenfallsstyrelsens förvaltning, nämligen, förutom fallen i Göta älv, Älvkarleby vattenfall och fall, som inköpts för elektrisk drift å statsbanorna, sådana i Norrland belägna vatten-
Bihang till riksdagens protokoll 1927. 10 saml. 15 häft. (Nr 36--40.)

fall, som enligt särskilda bestämmelser i avvitringsförfattningarna reserverats för kronans räkning, samt fall, som enligt särskilda Kungl. Maj:ts beslut ställts under styrelsens förvaltning. Därjämte äga grunderna tillämpning i fråga om vattenfallslägenhet, beträffande vilken kronans äganderätt är föremål för tvist (de s. k. processfallen).

Avgörandet huruvida vattenfall av nu nämnda slag, som icke tagits i anspråk för kronans räkning, må upplåtas med nyttjanderätt ankommer på Kungl. Maj:t. Nyttjanderättsavstalen ingås å statens vägnar av vattenfallsstyrelsen.

Departementschefen har till statsrådsprotokollet anfört följande:

»Det lär icke kunna bestridas, att de förhoppningar, som man under förarbetena till de gällande grunderna för förvaltningen av kronans vattenfall hyste om dessa naturtillgångars snara nyttiggörande för landet genom det enskilda initiativet, icke gått i uppfyllelse. Under den tid av över 15 år, som nu förflutit sedan tillkomsten av 1910 och 1911 års bestämmelser, hava enligt vad jag inhämtat allenast fyra på dem grundade upplåtelseavtal kommit till stånd, ett antal, som i betraktande av den stora mängd vattenfall av olika storleksordningar, kronan har att upplåta, måste anses synnerligen lågt. Därvid är jämväl att märka, att blott en av dessa upplåtelse avser ett helt — ehuru ganska obetydligt — fallkomplex, medan de tre övriga röra vattenfall, som till hälften eller mera tillhöra enskilda.

Vid sökandet efter orsakerna till att man sålunda icke på långt när vunnit det resultat man väntat må det icke förbises, att under de senaste åren de industriella och allmänt ekonomiska förhållandena lagt hinder i vägen för ett mera omfattande utbyggande av vattenfallen, särskilt i Norrland, där ju kronofallen till övervägande del äro belägna.

Att de år 1910 fastställda grunderna icke heller befordrat ernäendet av vad som därvid äsyftades torde emellertid vara tydligt. Såväl från enskilt håll som från myndigheter och sakkunniga har ju också upprepade gånger vitsordats önskvärdheten av en ändring av gällande villkor för upplåtelse av vattenfall.

Skäl tala sålunda för, att en allmän revision av ifrågavarande bestämmelser vore av behovet påkallad. Den av vattenfallsstyrelsen år 1918 gjorda framställningen om en lindring av 1910 och 1911 års grunder till överensstämmelse med de för processfallen gällande har emellertid, som ovan nämnts, återtagits; i det läge saken sålunda befinner sig och med den knappa utredning, som för närvarande står till buds, anser jag mig icke kunna nu framlägga förslag till en genomgripande ändring av grunderna för förvaltningen av kronans vattenfall.

Jag vill här i förbigående nämna, att icke heller de lindrigare bestämmelserna för processfallen kommo till avsedd nytta; endast två upplåtelse enligt 1915 års förordning kommo till stånd. Detta kan dock till väsentlig del förklaras därmed, att förordningen utfärdades först då de norrländska vattenfallsprocesserna ledo mot sitt sluf.

Det torde emellertid låta sig göra att utan rubbning av det väsentliga i de gällande bestämmelserna undanröja vissa av de åtminstone för närvarande mest kännbara olägenheterna. Såsom vattenfallsstyrelsen erinrat, torde man vid upplåtelsevillkorens avfattande framförallt haft i sikte de större vattenkrafttillgångarna, som för sitt utnyttjande erfordra mera omfattande och till sin natur mera permanenta anläggningar men å andra sidan också kunna giva ett gott ekonomiskt resultat. Kronan äger emellertid i olika delar av landet, framförallt i Norrland, en mängd vattenfall, som antingen på grund av sitt avskilda läge eller till följd av sin ringa storlek icke kunna utnyttjas för annat än mera lokala, begränsade kraftbehov, såsom smärre sågar, kvarnar och dylika anläggningar. Nu gällande författning lämnar ej tillräcklig möjlighet att beträffande upplåtelse av sådana fall medgiva efter förhållandena anpassade villkor. Detta har också medfört, att åtskilliga frågor om upplåtelse av dylika kraftkällor måst förfalla. Sålunda hava, enligt vad jag inhämtat, till vattenfallsstyrelsen tid efter annan framställts önskemål om återrendering av smärre strömfäll, stundom i avlägsna trakter av Norrland. Vederbörande hava emellertid icke ansett sig kunna godtaga villkor, som, ehuru under ifrågavarande förhållanden otvivelaktigt överflödiga och meningslösa, på grund av gällande bestämmelser måst av vattenfallsstyrelsen uppställas.

Ur såväl enskild som allmän synpunkt måste det likväl anses önskvärt, att tillgängliga naturtillgångar i möjligaste mån utnyttjas för tillgodoseende av förefintliga behov. Ett utnyttjande, om än i blygsam utsträckning och utan avsevärda direkta fördelar för statsverket, torde i varje fall vara riktigare än att låta vattnet fåfängt löpa sin kos.

De ekonomiska intressen, som äro förknippade med dylika smärre upplåtelse, torde vara så obetydliga och olägenheten av intrånget i kronans förfoganderätt så ringa, att en jämkning i dylika fall till nyttjanderätts-havarens förmån av de gällande upplåtelsevillkoren icke är ägnad att ingiva betänkligheter ur det allmännas synpunkt.

Jag finner mig alltså kunna förorda, att till de för förvaltningen av vissa kronan tillhöriga vattenfall gällande bestämmelserna göres ett tillägg, som åt Kungl. Maj:ts inrymmer möjlighet till dispens i vissa fall. Sådant det ifrågasatta stadgandet av vattenfallsstyrelsen avfattats, torde det emellertid komma att erhålla alltför stor och icke åsyftad eller behöflig räckvidd. En skälig begränsning av de fall, där Kungl. Maj:ts dispensrätt kan komma ifråga, synes därför böra stadgas. Till en början torde sålunda de lindrigare villkoren få medgivas allenast vid upplåtelse för en mera begränsad tidrymd. En upplåtelse tid av förslagsvis 25 år är med säkerhet tillfyllest för de smärre företag, som här kunna ifrågakomma. Vidare läser en viss begränsning med avseende å anläggningens storlek böra stadgas. Med hänsyn därtill, att det stundom är fråga allenast om ett utnyttjande till en mindre del av ett större vattenfall, torde denna begränsning böra hänföra sig icke till kraftkällans storlek i obebyggt skick utan till det kraftbelopp, som man

avser att uttaga vid anläggningen. I betraktande av de väsentligt olikartade förhållandena torde här skillnad böra göras i fråga om Norrland å ena sidan samt södra och mellersta delarna av landet å den andra. Därest den övre gränsen för dispensberättigade upplätelser sättes för Norrland till 500 samt för det övriga Sverige till 300 turbinhästkrafter, torde därinom kunna rymmas i huvudsak alla de fall, som i detta sammanhang kunna och böra komma i fråga.»

Förslaget avser alltså att bereda möjlighet för Kungl. Maj:t att utöva en viss dispensrätt ifråga om villkoren vid upplätelser under nyttjanderätt av smärre vattenfall.

Utskottet.

Då erfarenheten otvivelaktigt givit vid handen behovet av att äga smidigare former för upplätelser av de mindre vattenfallen, anser sig utskottet böra förorda framställningen. Utskottet hemställer därför,

att förevarande proposition må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 31 mars 1927.

På jordbruksutskottets vägnar:

O. NILSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar *Sederholm, Nilsson i Kabbarp, Ingeström, Boberg, Tjällgren, Eriksson i Ljusdal, Kropp och Valfrid Eriksson*; samt

från andra kammaren: herrar *Nilsson i Tånga, Olsson i Broberg, Johansson i Uppmälby, Sköld, Pettersson i Bjälbo, Carlström, Uddenberg och Andersson i Grimbo.*